

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA INGLIZ TILIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI

Amilxonova Nigina O'rinboy qizi

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani

100-son umumiy o'rta ta'lim maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

E-mail: niginaamilxanova97@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21849742>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish orqali ingliz tilida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning didaktik asoslari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida sun'iy intellektga asoslangan platformalar va generativ modellar o'quvchilarning til o'rganish jarayonini individuallashtirish, kommunikativ faoliyatini faollashtirish hamda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali vositasi sifatida qaralmoqda.

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, kommunikativ kompetensiya, ingliz tili ta'limi, didaktika, adaptiv ta'lim, raqamli pedagogika, generativ sun'iy intellekt, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.*

Abstract. This article examines the didactic foundations for developing communicative competence in English through the use of artificial intelligence technologies. In the contemporary educational environment, AI-based platforms and generative models are regarded as effective tools for personalizing language learning, enhancing learners' communicative engagement, and fostering autonomous learning skills.

Keywords: *artificial intelligence; communicative competence; English language education; didactics; adaptive learning; digital pedagogy; generative artificial intelligence; learner-centered education.*

Аннотация. В данной статье рассматриваются дидактические основы развития коммуникативной компетенции по английскому языку с использованием технологий искусственного интеллекта. В современных условиях образования платформы на основе искусственного интеллекта и генеративные модели рассматриваются как эффективное средство индивидуализации процесса обучения иностранному языку, активизации коммуникативной деятельности обучающихся и развития навыков самостоятельного обучения.

Ключевые слова: *искусственный интеллект; коммуникативная компетенция; обучение английскому языку; дидактика; адаптивное обучение; цифровая педагогика; генеративный искусственный интеллект; личностно ориентированное обучение.*

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim jarayonini tashkil etishning an'anaviy shakllari asta-sekin interaktiv, moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan o'qitish modellari bilan almashinmoqda. Ayniqsa, xorijiy tillarni o'qitish metodikasida sun'iy intellektning qo'llanilishi o'quvchilarning kommunikativ faoliyatini rivojlantirish, individual ta'lim trayektoriyalarini yaratish hamda o'qitish samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi ushbu muammoni hal etishda yangi didaktik imkoniyatlarni yuzaga chiqarmoqda. Generativ sun'iy intellekt asosidagi platformalar o'quvchi bilan tabiiy muloqot olib borish, real hayotga yaqin kommunikativ

vaziyatlarni modellashtirish, individual tavsiyalar berish hamda o'quvchining bilim darajasiga mos topshiriqlarni avtomatik shakllantirish imkoniyatiga ega. Bunday texnologiyalar o'quvchilarning kommunikativ faolligini oshirish, chet tilida erkin fikrlashni rivojlantirish va mustaqil ta'lim olish motivatsiyasini kuchaytirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish zamonaviy chet tillarini o'qitish metodikasining asosiy maqsadi hisoblanadi. Bugungi kunda ingliz tilini o'qitish jarayoni faqat grammatik qoidalar va lug'at boyligini o'rgatish bilan chegaralanmaydi. Ta'lim jarayonining ustuvor vazifasi o'quvchini real hayotiy vaziyatlarda chet tilida samarali muloqot qila oladigan shaxs sifatida tayyorlashdan iborat. Shu bois kommunikativ kompetensiya kompetensiyaviy yondashuvning markaziy tushunchalaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Kommunikativ kompetensiya tushunchasi ilk bor D. Hymes tomonidan XX asrning 70-yillarida ilmiy muomalaga kiritilgan. Olimning fikricha, tilni bilish faqat grammatik me'yorlarni egallash bilan belgilanmaydi, balki ushbu bilimlardan turli ijtimoiy vaziyatlarda maqsadga muvofiq foydalana olish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Hymes til o'rganuvchi shaxs "qanday gapirishni", "qachon gapirishni", "kim bilan va qanday vaziyatda gapirishni" bilishi zarurligini ta'kidlaydi [1, 278-b.].

Keyinchalik M. Canale va M. Swain kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy tuzilishini yanada rivojlantirib, uni grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar yig'indisi sifatida tavsifladilar [2, 30-b.]. Mazkur model uzoq yillar davomida xorijiy tillarni o'qitish metodikasining nazariy asosi bo'lib xizmat qildi va bugungi kunda ham o'z ilmiy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

XXI asrga kelib kommunikativ kompetensiya mazmuni sezilarli darajada kengaydi. Globallashuv, raqamli kommunikatsiyaning rivojlanishi va sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'limga kirib kelishi natijasida kommunikativ kompetensiya faqat til birliklarini qo'llash emas, balki axborotni tanqidiy tahlil qilish, raqamli vositalardan samarali foydalanish, virtual muloqotni tashkil etish va madaniyatlararo hamkorlikni amalga oshirish ko'nikmalarini ham qamrab ola boshladi. Shu sababli zamonaviy metodik adabiyotlarda kommunikativ kompetensiya ko'p komponentli, dinamik va uzluksiz rivojlanadigan pedagogik kategoriya sifatida talqin qilinmoqda.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetensiyaning samarali rivojlanishi o'quvchilarning faol ishtirokiga asoslangan ta'lim muhitini yaratish bilan bevosita bog'liq. V. Littlewood kommunikativ ta'limning asosiy tamoyili sifatida mazmunli muloqotni tashkil etishni ko'rsatib, o'quvchi tilni aynan muloqot jarayonida egallashini ta'kidlaydi [3, 45-b.]. Bunday yondashuv o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki bilimlarni mustaqil yaratuvchi faol subyekt sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Didaktika nuqtai nazaridan kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish quyidagi tamoyillarga tayanadi:

-*kommunikativ* yo'naltirilganlik, bunda barcha topshiriqlar real hayotiy muloqot ehtiyojlariga xizmat qilishi;

-*faollik va mustaqillik*, bunda o'quvchi bilimlarni tayyor shaklda emas, balki amaliy faoliyat orqali egallaydi;

-*autentiklik*, ya'ni haqiqiy kommunikativ vaziyatlarga yaqin o'quv materiallaridan foydalanish;

-*interaktivlik*, bunda o'quvchilar o'zaro hamkorlikda bilim hosil qiladilar;

-*refleksivlik*, ya'ni o'quvchilar o'z faoliyatini tahlil qilib, kelgusidagi rivojlanish strategiyasini belgilaydi. Mazkur tamoyillar konstruktivistik ta'lim nazariyasi bilan hamohangdir. Ushbu nazariyaga ko'ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchi tomonidan amaliy faoliyat, muloqot va tajriba asosida shakllantiriladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun o'quvchilarni muammoli vaziyatlarga jalb etish, fikr almashish, bahs-munozaralarda ishtirok ettirish va jamoaviy loyihalarni amalga oshirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalari aynan ana shu didaktik tamoyillarni amaliyotga samarali tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Generativ sun'iy intellekt vositalari o'quvchilar uchun cheksiz miqdordagi autentik dialoglar, vaziyatli topshiriqlar, rol o'yinlari va interaktiv mashqlarni yaratishi mumkin. Bundan tashqari, sun'iy intellekt har bir o'quvchining bilim darajasi va o'zlashtirish sur'atini tahlil qilib, individual o'quv yo'nalishini shakllantirish imkonini beradi. Natijada o'qitish jarayoni differensiallashadi, o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalari rivojlanadi hamda kommunikativ faoliyatning intensivligi ortadi. Shu bilan birga, sun'iy intellektni kommunikativ ta'limga tatbiq etish didaktik jihatdan puxta rejalashtirilishi zarur. Texnologiyaning mavjudligi o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirmaydi. Aksincha, sun'iy intellektdan foydalanish ta'lim maqsadlari, mazmuni, metodlari va baholash tizimi bilan uyg'unlashtirilgan holda tashkil etilgandagina yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Shu sababli o'qituvchi zamonaviy ta'lim jarayonida nafaqat bilim beruvchi, balki o'quv faoliyatini loyihalashtiruvchi, raqamli resurslarni tanlovchi va sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan natijalarni pedagogik nuqtai nazardan baholovchi mutaxassis sifatida maydonga chiqmoqda. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning didaktik asoslari zamonaviy pedagogik texnologiyalar, kompetensiyaviy yondashuv va sun'iy intellekt imkoniyatlarining o'zaro integratsiyasiga tayanadi. Aynan ushbu integratsiya ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirish, o'quvchilarning kommunikativ faolligini kuchaytirish hamda ularni global axborot va kommunikatsiya makonida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashning muhim omili hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Hymes D. H. On Communicative Competence // Sociolinguistics: Selected Readings / Ed. by J. B. Pride, J. Holmes. Harmondsworth: Penguin Books, 1972. P. 269–293.
2. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. 1980. Vol. 1. No. 1. P. 1–47.
3. Littlewood W. Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. 108 p.